

את כלי החרס לכבשן ובכך ללבן ולשרוף את הבלוע בו, כתחליף לשבירתו. תוס' שם (ד"ה אלא קדירות) מסבירים זאת בשתי דרכים: בתחילה הסבירו (בשם רבנו תם) שהשבירה היא גזירת הכתוב, ואינה תלויה בבליעה, והתועלת בהסקה בכבשן היא שעל ידי כך סיר הבישול נחשב ככלי חדש לגמרי, ולפיכך פוקעת מצות שבירתו²¹. במסקנתם סוברים תוס', שמצות השבירה נובעת מן הבליעה, וההסקה בכבשן מועילה מפני שהיא מוציאה את הבליעה. לפי זה כתבו, שמה שאמרה התורה לשבור – אינו בתורת חובה מוחלטת, אלא חידוש לקולא, שגם שבירה מועילה אף על פי שאיננה מוציאה את טעם החטאת מן החרס²².

הגמ' אומרת שלמעשה אין לעשות כך, מפני תקנת חכמים שלא לעשות כבשן בירושלים, מחמת העשן. אולם יתכן שבבית המקדש השלישי תימצא הדרך הטכנית להסיק את הכלים ללא יצירת עשן, ואפשר שיהיה צורך בכך כדי למנוע אשפתות בעזרה²³. עוד ניתן ללמוד מגמ' זו, על פי מסקנת תוס', שמצות השבירה איננה זקוקה לפעולת האדם דווקא, והעיקר הוא הוצאת הטעם בכל אופן שהוא (ראה גם במוזבא במערכה רנא מאבות דרבי נתן). ממילא מתברר, שניתן יהיה לבצע מריקה ושטיפה על ידי מכונה להדחת כלים והגעלתם, אפילו אם פעולת המכונה החשמלית אינה נחשבת כמעשה אדם.

הכנסת כלי חרס לכבשן. הגמרא מציעה להכניס את הכלים לכבשן כתחליף לשבירתם, וזאת משום שחום הכבשן שורף לגמרי את הבלוע בהם. מסקנת הגמרא שאין לעשות זאת, מפני שאין עושים כבשנים בירושלים, כדי שהעשן לא יפריע לתושבי העיר.

מערכה רמד. שבירת כלי חרס בחטאת ובשאר הקדשים (צג,ב)

האמור במשנה, שכן מריקה ושטיפה נוהגת גם בקרבנות אחרים, אך יש לברר "זה חומר בחטאת" נאמר רק ביחס למצות כיבוס, או גם ביחס למצות שבירת כלי חרס. הראשונים נחלקו בשאלה זו, ולהלן נעסוק בדעות השונות ובטעמיהן.

מחלוקת הראשונים: האם שבירת כלי חרס נוהגת רק בחטאת?

רש"י בפירושו למשנתנו מפרש: "זה חומר – אכיבוס קאי", ומשמע ששבירת כלי חרס נוהגת גם בשאר קרבנות. כך מפורש גם בפירושו לתורה (ויקרא ו,כא): "ישבר – לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר, והוא הדין לכל הקדשים". זוהי גם דעת הר"ד (בפסקיו כאן) הראב"ד (הל' קדשים).

התורה בפרשת החטאת (ויקרא ו,יז-כג) מפרטת כמה דינים הנוגעים לדם החטאת ובשרה, ומהם שלושה דינים הנידונים בהרחבה בפרקנו: א. בגד שניתז עליו דם חטאת טעון כיבוס (פסוק כ). ב. כלי חרס שבו נתבשלה החטאת טעון שבירה (פסוק כא). ג. כלי נחושת שבו נתבשלה החטאת טעון מריקה ושטיפה (פסוק כא).

לכאורה, כל הדינים הללו נאמרו אך ורק בקרבן חטאת; אך במשנה להלן (צה,ב) מפורש לגבי דין מריקה ושטיפה שהוא נאמר גם בשאר קרבנות: לדעת תנא קמא גם בקדשים קלים, ואילו לדעת רבי שמעון רק בקדשי קדשים. מאידך, במשנה כאן נזכרו שלושת הדינים הללו: "והכיבוס במקום קדוש, ושבירת כלי חרס במקום קדוש, ומריקה ושטיפה בכלי נחושת במקום קדוש", ולאחר מכן: "זה חומר בחטאת מקדשי קדשים". משפט זה לכאורה אינו יכול להתייחס לכל

²³ ראה הערה 9, על האפשרות שהנס יחדל. יש להעיר על פירוש מחודש של הרוקח (איסור והיתר סי' תפד), שהדין שאין עושים כבשונות בירושלים הוא מדרבנן, ואילו בעזרה הרי זה איסור דאורייתא, והדבר נלמד מכך שהתורה נקטה שבירה דווקא.

²¹ כיוצא בזה כתבו תוס' (צה,א ד"ה לא שנו, המתחיל צד,ב) שאם שוברים את כלי הנחושת לגמרי ומתקנים אותו – בטלה מצות מריקתו, ונראה שרש"י והרמב"ם חולקים בדבר, ראה להלן מערכה רמד.

²² וראה ביאור נוסף לקולא בשבירה לעיל הערה 9 בשם תוס' הרשב"א בפסחים.

המריקה והשטיפה בלבד כי עסקה בהן קודם לכן⁶. יש אומרים שלדעת רש"י המשנה לא הזכירה את השבירה משום שכלי חרס חמור יותר, ומודה בו ר"ש שאפילו בקדשים קלים צריך לשובר⁷.

יש להוסיף בביאור שיטת הרמב"ם⁸, שנוסח המשנה של הרמב"ם (הנדפס בפירושו המשנה שלו, מהדורת הר"י קאפח) שונה מהנוסח שלפנינו, ולפיו לא נאמר כלל במשנתנו: "ומריקה ושטיפה בכלי נחושת במקום קדוש", אלא נזכרו בה רק שני דינים: כיבוס ושבירה⁹. על פי גרסה זו, ניתן לפרש בפשטות ש"זה חומר בחטאת..." מתייחס לכלל האמור במשנה, ואין צורך להידחק ולפרש שמשפט זה נאמר רק על חלק מן האמור בה. רש"י וסיעתו, על פי גרסתם, הוכרחו לפרש ש"זה חומר" אינו מתייחס לכלל האמור במשנה, מאחר שבמריקה ושטיפה מפורש שהן נוהגות גם בקדשים אחרים, ולפיכך העדיפו להשוות את דין שבירה לדין המריקה, אבל לגרסת הרמב"ם אין הכרח לפרש כך, ולכן יש לפרש בפשטות שרק המריקה נוהגת בקדשים אחרים¹⁰.

סברת הרמב"ם

גם לאחר שמצינו מקור לשיטת הרמב"ם, שיטה זו עודנה טעונה הסבר: מדוע חילקו חז"ל בין שבירת כלי חרס, הנוהגת בחטאת בלבד, לבין מריקה ושטיפה בכלי נחושת, הנוהגת בכל הקדשים? ומה התועלת במריקה ושטיפה לכלי חרס, והרי "אינו יוצא מידי דופיו לעולם"!

נראה ששיטת הרמב"ם בענייננו מוסברת לאור שיטתו

צה, ב, ד"ה אחד שבישל; דם זבחים שם ד"ה ר"ש אומר. טעמו של דבר, שחיוב מריקה ושטיפה נאמר בנוסף לחיוב הגעלה, כמבואר בגמ' צו, בביאור ההבדל בין קדשים לתרומה (וראה להלן מערכה רג), ובכלי נחושת נחלק ר"ש לומר שאין חיוב מר"ש בקדשים קלים, אבל מודה הוא שהכלי טעון הגעלה (רש"י צה, ב, ד"ה ר"ש אומר, וכפי שאומרת הגמ' בדעת ר' יהודה לגבי תרומה). לפיכך בכלי חרס, שאין הגעלה מועילה לו, מודה ר"ש שטעון שבירה. מכל מקום, מסתבר שלדעת ר"ש שבירה זו איננה צריכה להעשות בעזרה דווקא, וגם אין חיוב לשובר, אלא רק איסור להשתמש בו, ככל כלי שבלע איסור ואין דרך להכשירו.

בקרן אורה כתב, על פי זה, שהרמב"ם הולך לשיטתו (המבוארת להלן מערכה רג) שבתרומה אין צורך בהגעלה או שבירה אלא דיה בשטיפה בעלמא, ואם כן ראוי היה שמחלוקת ר"ש וחכמים תוזכר גם לגבי כלי חרס.

8. וכפי שכבר העירו בקצרה ב'מקורות וציונים' שברמב"ם מהדורת פרנקל שם.
9. אמנם גם הרמב"ם (מע"ה ק, חיא) פוסק שמריקה ושטיפה נעשות בעזרה, אבל אפשר שמקורו במשנה הבאה (צד, ב): "כלי נחושת שיצא חוץ לקלעים – נכנס ומורקו ושטפו במקום קדוש", ולא על פי משנתנו: "ומריקה ושטיפה... במקום קדוש". הגרסה במשנתנו בלא משפט זה מופיעה גם בכת"י ודפוסים ישנים (ראה דק"ס כאן אות פ), אלא שבעל דק"ס כותב שהגמ' משמע שמשפט זה מופיע במשנתנו, וכוונתו לגמ' להלן (צד, ב), המביאה ברייתא הלומדת גם את הדין שמריקה ושטיפה טעונים מקום קדוש. על כך יש להשיב, שאגב הבאת הדרשה על כלי חרס מביאה הגמ' את הברייתא בשלמותה, גם לגבי כלי נחושת שדינו מוזכר במשנה הבאה. מכל מקום, קצת קשה לגרסה זו מדוע המשנה משמיטה את האמירה העיקרית שכלי נחושת טעון מריקה במקום קדוש, ואומרת זאת רק באופן אגבי לגבי כלי נחושת שנטמא.

10. יש לציין לפירוש מחדש של בעל 'עזרת כהנים' על הספרא (צו פרק ז, ו), ש"זה חומר" מוסב על כל חלקי המשנה גם לפי גרסתנו: כיבוס, מריקה ושטיפה ושבירת כלי חרס, ופירוש הדבר שהדין לעשות את המעשים הללו בעזרה דווקא נאמר רק בחטאת, ואילו בשאר הקדשים מריקה ושטיפה יכולים להעשות גם מחוץ לעזרה, על כל פנים כשהכלי כבר הוצא ממנה. לדיון בשיטתו ראה להלן רנב.

מעשה הקרבנות (חיד),¹ הרדב"ז (שם הל' יח) והרע"ב (בפירושו כאן), וכן משמע במאירי בחגיגה (כה, ב).²

לעומתם, הרמב"ם (הל' מע"ה ק שם; פירוש המשנה כאן), סובר שמצות שבירת כלי חרס נוהגת רק בחטאת, וכך הוא כותב בהלכותיו (שם): "וימרוק וישטוף הכלי, בין כלי מתכות בין כלי חרס, חוץ מן החטאת שהוא שובר בה כלי חרס". לדעתו בשאר הקדשים אין צורך לשובר את כלי החרס, ודיו במריקה ושטיפה. כדעה זו פירש גם התפארת ישראל (יכין אות כז).³

מקור שיטתו של הרמב"ם

דברי הרמב"ם קשים, שכן מקרא ומסברה נראה לדמות את שבירת כלי חרס למריקה ושטיפה, הנוהגת בכל הקדשים, ולא לכיבוס, הנוהג בחטאת בלבד: השבירה והמריקה הוזכרו באותו פסוק, ואילו הכיבוס נאמר בפסוק נפרד (חמדת דניאל). מסברה, השבירה בכלי חרס מקבילה למריקה ולשטיפה בכלי נחושת, שכן מטרת המריקה להוציא את האיסור הבלוע בכלים, ואילו כלי חרס טעון שבירה כי אינו ראוי להגעלה ו"אינו יוצא מידי דופיו לעולם"⁴. אם כן, כשם שהמריקה נוהגת בכל הקדשים – כך גם השבירה!

מפרשי הרמב"ם כתבו שהרמב"ם הסיק כן מהמשנה לקמן (צה, ב) שהזכירה את שאר הקדשים רק לגבי מריקה ושטיפה, ומכאן ששבירה אינו נוהגת אלא בחטאת⁵. בדעת רש"י כתב התוספות יו"ט (משנה ז), שהמשנה מזכירה את

1. הראב"ד מסתמך על התוספתא בזבחים (פ"י ה"ו): "כלי חרש אין טעונין אלא שבירה", ומשמע שם שמדובר אפילו בקדשים קלים ובקדשים פסולים. ובכסף משנה דחה, שעל כרחק מדובר בחטאת, על פי המשך התוספתא: "היכן שוברו? בפנים", ואילו שבירת קדשים קלים, אם היא חובה, ראוי שתהיה בכל ירושלים, וראה מערכה רנב.

2. לשונו: "שחכמים הקלו בכלי חרש... ללקחן מעם הארץ בירושלים, שאי אפשר שלא בכלי חרס הרבה לבשל את הקדשים ולאפות את המנחות, ושהיו צריכין לשברן ביומן משום נותר כדכתיב וכלי חרש אשר (יבושל) [צ"ל תבושל] בו ישבר".

3. אפשר שנמצא חבר לרמב"ם מבין הראשונים, והוא רבנו דוד בפסחים לב, (מובא ב'כנסת הראשונים' לדף צו). הוא דן בשאלה מדוע הגמ' להלן צה, ב מציעה להחזיר את כלי החרס לכבשן, ולא חששו שמה יחוס עליהם (כפי שהגמ' בפסחים שם חוששת לגבי הכשרת קדירת חרס של חמץ על ידי הסקתה), ומעלה כמה שיקולים, כגון: "גבי קדשים שיש להם כלים הרבה בעזרה, אם אפשר להכשירן בכבשונות לא היו שוברין אותן... אלא שהכהנים לא חששו בכך... אין הכהנים מטריחין כל כך... שאין עניות במקום עשירות". מכל דבריו נראה שדין שבירת כלי חרס נוהג במקדש ובכהנים דווקא; ולא נראה שדעתו כחזון איש (המובא להלן מערכה רג) שאפילו שבירת כלי קדשים קלים נעשית בעזרה, שהרי הטעם שכתב בסוף דבריו: "שאין עניות במקום עשירות" שייך רק בכלי המקדש.

4. פסחים לב, ו'דפויו" לשון דופי ופגם. במקבילה בעבודה זרה לד, א: "מידי דופנו", שהבלוע בו אינו יוצא מן הדופן, ושתי הגרסאות מופיעות בראשונים.

5. מהר"י קורקוס ולחם משנה מע"ה ק, חיד; רדב"ז שם הל' יח; תוספות יו"ט; קרן אורה צד, ב, ד"ה זה חומר, צה, ב, ד"ה אחד.

6. "כלי נחושת שיצא חוץ לקלעים" וכו'. אך קשה, שאדרבה, לפני מחלוקת ר"ש וחכמים על המריקה והשטיפה שנינו: "אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכה רותח", ובגמ' למדו דין זה מהפסוק: "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", אם כן הוא מוסב גם על השבירה.

7. רדב"ז לקמן הלכה יח; תוספות רעק"א על המשנה שם; קרן אורה ודם זבחים

במנחות. הגמ' שם אומרת שיש חשש שהתנור שבו נאפים שיירי המנחות יבלע מהם טעם¹³, ולכן התנור במקדש נעשה ממתכת ולא מחרס, כדי שלא יהיה צריך לשוברו לאחר אפיית המנחות. כיצד מתיישב הדבר לדעת הרמב"ם, שדין השבירה נאמר רק בחטאת?

הלחם משנה (מע"ק ח,יד) מיישב, שהגמ' מדברת על מנחת חוטא, שדינה כחטאת, ולכן נוהג בה דין שבירת כלי חרס¹⁴. אמנם מנחת חוטא היא מנחה יבשה ללא שמן, ואם כן אין בה בליעה לדעת רש"י (צה,ב ד"ה בישול ובלוע) שהבליעה נובעת מכך שהמנחה ספוגה שמן; אך לפי הרמב"ם צריך לומר שיש בליעה גם במנחה יבשה¹⁵. אחרונים הקשו על תירוץ זה: מניין לגמ' לדמות מנחת חוטא לחטאת לעניין זה? והרי מצינו לעניין כיבוס הדם (בגמ' צב,א) שאפילו חטאת העוף לא הושוותה לחטאת בהמה כי "בנשחטות דיבר הכתוב!" (ק"ן אורה ומרומי שדה צה,ב ד"ה כיון).

בחזון איש (קמא סי' לז ח-י) חידש בדעת הרמב"ם, שאף הוא מודה שמדברבנן אסור להשתמש בכלי חרס שהתבשלו בו קדשים, ואינו יוצא מידי דופיו לעולם, אלא שאין בו מצות שבירה¹⁶. על פי זה יישב את הגמ' בפשטות, שלא עשו במקדש תנור חרס כדי שלא יצטרכו לשוברו מדברבנן בכל המנחות.

ב. הגמרא בפסחים (ל,ב) ובעבודה זרה (לד,א) אומרת ש"התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו (או דופנו) לעולם", כלומר, אין הבליעה שבו יכולה להיפלט. רש"י (שם ושם) מפרש שהתורה העידה כן בכלי חרס שנתבשלה בו חטאת, שדינו להישבר ואין לו תקנה אחרת, אולם לפי הרמב"ם לכאורה מוכח להיפך, שיש תקנה לכלי חרס, ובחטאת בלבד גזירת הכתוב היא לשברו! (ברכת הזבח וצאן קדשים צה,ב).

נראה שלדעת הרמב"ם ההיתר להסתפק בשאר הקדשים במריקה ושיטיפה אינו משום שהמריקה מפליטה את כל הטעם הבלוע בהם, אלא שגם אם יפלט טעם – אין בכוחו לאסור, מטעמים שונים על פי כללי איסור והיתר בכל התורה¹⁷. בחטאת הקפידה התורה יותר, ולא כגזירת הכתוב בלא טעם, אלא מפני שכלי החרס בולע ואינו פולט, ולכן יש ללמוד ממנה בעלמא שבמקום שהבליעה אסורה – אין תקנה לבליעה בכלי חרס אלא על ידי שבירה¹⁸.

המצורע, ומכיוון שהיא נספחת לחטאת – דינה כמותה. הדברים תמוהים, שכן מנחת נסכים אינה נאכלת (עזרת כהנים לספרא צו, פרק ו,ז).

15. יש שאף תמהו על רש"י, מדוע נזקק לשמן דווקא, והרי מצינו בליעה באיסור הדבוק לכלי אף בלא שמן, ועיין 'דם זבחים' צה,ב.

16. נפקא מינה שאין חובה לשוברו, לא כל שכן במקום קדוש דווקא, אלא רשאי להשאירו בלי להשתמש בו. כמו כן, אם השתמש במקצת הכלי – רשאי לשוברו רק את אותו מקצת, כדברי הגמ' להלן צו,ב על מצות מריקה ושיטיפה.

17. ראה לעיל הערה 12, ושיקולים נוספים שהוזכרו באחרונים המובאים בהערה הבאה.

18. כרתי ופלתי שם, ק"ן אורה צד,ב, חק נתן וטהרת הקודש צה,ב, ועוד.

במריקה ושיטיפה. הרדב"ז (הל' מעה"ק ח,יב) מפרש שלשיטת הרמב"ם מריקה איננה הגעלה ברותחין, שמטרתה להוציא את האיסור הבלוע בדפנות הכלי, אלא שיטיפה במים חמים שאינם רותחים, תוך כדי שפשוף הכלי בידו, במטרה להסיר מהכלי את הלכלוך החיצוני שדבק בו¹¹. טעמו של דבר, שהטעם הבלוע בכלי מותר מדאורייתא, ממה נפשך: אם יבשל קדשים בו ביום – הרי הטעם עדיין מותר; ואם יבשל למחרת – הרי כבר נעשה "נותן טעם לפגם", המותר מדאורייתא! על פי זה דין שבירת כלי חרס הוא חידוש מיוחד, שאסרתו התורה לגמרי בשל האיסור הבלוע בו, ומובן שחומרה יתירה זו נוהגת רק במה שנתפרש בה, בחטאת החמורה, ואילו בשאר הקרבנות די במריקה ושיטיפה אפילו בכלי חרס¹².

תנור חרס במקדש שנאפו בו מנחות. בגמרא נאמר שהוא טעון שבירה, ולכן התנור במקדש נעשה ממתכת. הדבר אינו מובן לשיטת הרמב"ם, לפיה רק בחטאת נאמר דין השבירה בכלי חרס. לפיכך יש אומרים שאף הרמב"ם מודה שמנחת חוטא נחשבת כחטאת לעניין זה, ובה מדובר, יש אומרים שהרמב"ם מודה שמדברבנן כל הקדשים טעונים שבירה.

קשיים נוספים בשיטת הרמב"ם

א. בגמ' לקמן צה,ב נאמר שדין שבירת כלי חרס נוהג גם

11. כבר המאירי (פסחים ל,ב ד"ה אף) הבין כך בדעת הרמב"ם, והשיג עליו, ואילו הרדב"ז מאריך ליישב את דעת הרמב"ם, וראה דיון נרחב בעניין זה לקמן מערכה רנג.

12. רדב"ז הל' יח שם, וחסדי דוד זבחים י,ו. יישוב אחר לשיטת הרמב"ם: הגעלה אינה מועילה לגמרי בכלי חרס, אך היא מועילה להחליש את הטעם הבלוע בו, ודי בכך בשאר הקרבנות, כיוון שבזמן הבליעה היה הדבר הנבלע מותר (מצאנו סברה זו לעניין שפוד ואסקאל, שבקדשים, מכיוון ש"היתרא בלע", די להם בהגעלה ולא בליבון, עיין עבודה זרה עו,א). רק בחטאת מצינו גזירת הכתוב שגם בטעם קלוש זה יש דין נותר ולכן הכלי טעון שבירה ('כרתי ופלתי' לרבי יהונתן אייבשיץ, י"ד צג,א).

13. בניגוד לבשר הנצלה בתנור, שניתן לצלותו ללא מגע בדופן התנור, והרי זה "בישול בלא בילוע", וראה להלן מערכה רנא.

14. בברכת הזבח (צה,ב) הציע אפשרות נוספת, שמדובר במנחת נסכים של חטאת

במריקה ושטיפה, ובהתאם לדין הידוע שכלי חרס אינו מוכשר בהגעלה. שיטת הרמב"ם, שבשאר הקרבנות פרט לחטאת לא נאמרה מצות שבירה, וכלי חרס שבושלו בהם טעונים מריקה ושטיפה. שיטתו נובעת כנראה מגרסתו במשנה, וכן משיטתו בעניין מריקה ושטיפה, שאיננה הגעלה ממש: לדעתו הטעם הבלוע בכלי מותר מן הדין, ורק הלכלוך החיצוני טעון הכשר. יש אומרים שאף הרמב"ם מודה שמדרבנן יש לשבור את כלי החרס בכל הקדשים (חזון איש).

ג. באבות דרבי נתן (נוסחא ב פל"ט) משתמע ששבירת כלי חרס נוהגת גם בתנורי הפסחים, ראה להלן מערכה רנא. יש מן האחרונים שציידו בשיטת רש"י, מכח הקשיים בשיטת הרמב"ם (ברכת הזבח צה,ב), ויש שציידו בשיטת הרמב"ם (חסדי דוד).

סיכום

שיטת רש"י ורוב הראשונים, שהמצוה לשבור כלי חרס שבושלה בו חטאת נוהגת בכל הקדשים, כשם שמצינו

מערכה רמה. כיבוס דם שניתז על עור ובגד הראוי לקבל טומאה (צג,ב-צד,א)

הסוגיה דנה בטיבו של העור הטעון כיבוס. הכל מודים שעור מעובד טעון כיבוס, ומאידך, שעור שטרם הופשט מבשר הבהמה אינו טעון כיבוס; אולם מצינו מחלוקת לגבי השלב האמצעי, עור שהופשט מן הבהמה אך עדיין לא עבר תהליך עיבוד המכשיר אותו לשימוש (ועור ממין זה מצוי הרבה בעזרה), האם יש לכבסו. אגב כך נדונות בסוגיה דוגמאות נוספות לבגדים שאינם ראויים לשימוש כמות שהם, אלא לאחר שיעברו תהליך מסוים.

מחלוקת התנאים ופסק ההלכה

במשנה נאמר: "ניתז על העור עד שלא הופשט – אינו טעון כיבוס, משהופשט – טעון כיבוס, דברי ר' יהודה. ר' אלעזר אומר: אף משהופשט אינו טעון כיבוס"¹.

בברייתא (שמקורה בתורת כהנים, צו פרק ו,ו) נאמר, שר' יהודה לומד מהמילים "אשר יזה עליה", המיותרות לכאורה, לרבות עור שהופשט; אך לא עור שטרם הופשט, שכן הפרט 'בגד' מלמד: "מה בגד – הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה". לעומתו, ר"א לומד מהמילים הני"ל לרבות את השק ושאר מיני הבגדים², ומן הפרט 'בגד' למד שבעינין "דבר המקבל טומאה", ולא עור שהופשט. לעניין שייכות הטומאה לכאן, ומה יש ללמוד מכך על מהות דין הכיבוס, עיין במבוא להלכות הכיבוס (מערכה רלה).

הגמרא שואלת "מאי ביניהו", ומביאה שלוש דוגמאות נוספות לדבר הראוי לקבל טומאה ועדיין אינו מקבל: אביי: מטלית קטנה ששיעורה פחות משלוש אצבעות. רבא: בגד שחשב עליו לצורה. לשון אחרת בשמו³: עוצבא שחשב עליה לקצעה. שאלת הגמ' ותשובותיה ידונו להלן.

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ח,ה) פוסק כר' יהודה, וטעמו, שהמשך המשנה: "אינו טעון כיבוס אלא... דבר שראוי לקבל טומאה" הוא כר' יהודה, כדברי הגמ' (צד,א),

נאמר בתורה (ויקרא ו,כ) על קרבן החטאת: "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". במשנה נאמר, שלא רק בגד העשוי מבד טעון כיבוס, אלא כל דבר רך הראוי לכיבוס, כגון עור, כלול בדין זה.

עור שלא הופשט. כאשר העור עדיין מחובר לגוף הבהמה, אפילו באופן חלקי, הכל מודים שאינו מקבל טומאה, ואף אינו נחשב "ראוי לקבל טומאה", ולכן אם ניתז עליו דם חטאת - אינו טעון כיבוס. לדעת רש"י, הסיבה לכך היא שהעור זקוק למעשה כדי להביאו לכלל טומאה.

השווה 'בגד' האמור כאן ל'בגד' האמור בשרצים, שאף בו התרבו שאר המינים; אולם לר"י סתם 'בגד' כולל את כל המינים, והריבוי נצרך גם למה שאינו מקבל טומאה אלא רק ראוי לקבלה (על פי 'תוספת קדושה').

1. שלוש המילים האחרונות – על פי הגהת הב"ח והשטמ"ק אות ה.
2. רש"י (צג,ב ד"ה אין לי אלא בגד; צד,א ד"ה עוצבא) מבאר, שר"א סתם 'בגד' הוא צמר ופשתים בלבד, ולכן הריבוי אינו אלא לשאר מיני הבגדים, ובעקבות הריבוי